

LIBRI II. SECTIO II. CAPVT I.

De

Venenis in genere.

VT cognitio remedii supponit cognitionem morbi, & vice versa, si iuxta rationem velimus procedere; ita de alexipharmacis seu BEZOARDICIS, tanquam venenis resistentibus remediis, vix feliciter possumus differere prius, quam de venenis, quæ & qualia sint, penitius constet.

Dictum esse venenum ex philologia constat, q. d. quod cito per venas transeat, seu salubre, seu noxium fit. In genere enim pro medicamento accipitur; seu latiori significatione veneni appellatione continetur omne, quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum est, mutat; proprie vero prædicatur de noxio & contradistincto alimento & medicamento.

Adeoque venena proprie sunt, quæ per se nocent, & aduersa sunt corpori, non item, nisi latius, quæ per accidens id præstant, quorsum *Scaligeri* illa venenorum genera spectant *Exercitat. 33. 1. 2.* nocere eadem vel a primis qualitatibus, vt aqua epota frigida homini labore & sole æstuanti, vt gypsum exsiccando strangulat; Vel a secundis, vt crocus laxando nimis spirituum viam, quod vulgo statuunt, nos vero quid sentiamus, mox patebit; Vel a tertiis, vt cantharides vescicæ, lepus marinus pulmoni. *Tacemus exemplum vini, spiritus vini & aliorum.*

Præsupponimus ergo 1. Venena esse & dicenda, quæ corpus citra externam violentiam aliam, (vt conformatione vel vnitæ soluta) violentè destruere norunt. Hinc enim intoxicati vel veneno positionati sunt & dicuntur, qui citra aliam quandam causam manifestam periculum vitæ subeunt, vel moriuntur.

2. Adeoque esse peregrina corpori, siue illata, siue in eodem producta. Illa proprie dicuntur venena, hæc maligna & veneno analogæ; vnde differunt potissimum quoad modum inficiendi.

Alia

Alia *inspiratu* lædunt, vt seminaria pestis, & morborum malignorum, febrium &c. quatenus *contagiosus* seu effluuia, vel exhalationes ex infectis corporibus & locis spirantes communicantur; Alia *haustu*, vt quæ ore assumuntur; Alia solo *contactu*, vt illa quæ foris nos contingunt, etiam ex supra dictis, pestis & febres maligniores; Alia denique ex *ictu* & *morsu*, cuius generis sunt animalia, quæ vel dentibus nos mordent, vel aculeo pungunt, vel contactu nocent.

3. Alia esse *externa*, alia *interna*, quod ex dictis satis patet; Externa iterum vel vi illata, vt morsus animalium, vel inaduertenter, vt pestis per poros irrepens; Interna vero vel ore hausta in pulmones, vel deglutita in ventriculum, vel generata in massa sanguinea, etiam citra vllam extraneam, saltim immediatam, communionem, seu contagium.

4. Alia esse *magis cito & acuta*, quæ, præsentanea vi, exiguo temporis spatio occidunt; alia *lenta, temporaria*, efficacix remissionis, quæ post multos demum dies necant. Priora v.g. calida tenuia, & fere erodentia ac putrefacientia; posteriora frigida & crassa, quæ minus in vasa subeunt, censentur.

5. Venena alia esse *homini*, alia *bruti*; multa siquidem homini sunt venena, quæ tamen aliis animantibus in alimoniam cedunt, ob diuersum nexum principiorum vitalium, sanguinis & feri. Sic cicuta sturni vesci scribuntur; hyoscyamo & mandragora, fues; Cantharidibus, hirundines; serpentibus, cerui, quo de vide *Sachsi Gammarol. & Ann. I. Ephem. Germ. obs. 14.* attractis iisdem speluncis suis; araneis gallinæ; serpentibus & bufonibus ciconiæ &c. Contra ea aloë medicamentum est hominibus vtilissimum non minus ac amygdala amara, lupis, vulpibus & canibus vero venenum. *Vid. Mæb. Fundam. Med. Physiol. c. 10. p. 159.*

6. Alia venena esse *uniuersalia*, alia *particularia*, quæ distinctio tum in specie humana, tum generalius quoque de aliis valet. Uniuersalia omnibus atque singulis animalibus venena sunt arsenicum & mercurius sublimatus, nullum quippe visum est, quod sciam, innoxie per omnia hæc vsus. Specialia venena, præter iam dicta, in specie humana alia sunt neruis & spiritibus inimica, vt *folanum furiosum*, alia pulmoni, vt *lepus marinus*, alia ventriculo,

riculo, vt corrosiua, alia vesicæ, vt cantharides ardore & mictu
 cruento infames.

7. *Alia sicciora, alia humidiora, alia humida, alia solida magis affice-
 re; imprimis vero cum humida media sint inter reliquas & quasi
 vinculum quoddam, præcipue etiam easdem pati certum est.*

8. *Alia esse vegetabilia, vt aconitum, cicuta, napellus &c.
 Alia animalia, siue toto, siue partibus saltim, vt scorpius, vipera,
 quorsum & caudam ceruinam quidam referunt; Alia mineralia, vt
 arsenicum, mercurius sublimatus, cobaltum. Adeoque pauca qui-
 dem nota sunt venena, reliqua tamen, cum magis & minus non
 variant speciem, itidem huc referenda. Nondum innotuit vel
 publicatum est venenum, quo in Gallia hætenus tot cædes patra-
 tæ occultæ, poudre de succession vocant, in pulueris forma; licet
 sint, qui carnes infantum ex utero materno excisorum (horren-
 dum dictu) cum aspidibus aliisque confermentatas nominent.*

9. *A venenis assumptis oboriri ab aliis alia, omnia tamen in
 subitam conspirare perniciem; ad vomitum eieri ventriculum,
 cardialgiam, anxietates, tremores, pallores, lipothymias, pulsus
 frequentem, abdominis inflationem, capitis turbationem fieri. A
 demorsis vero scorpio vel vipera, auriginem contrahi, dolorem,
 ardorem, tumorem, inflammationem partis affectæ.*

Ex his colligere est: 1. *Venena non tam occultis, quam manife-
 stis agere qualitatibus. Vt enim occultæ qualitates, quatenus ma-
 nifestis sunt contradistinctæ, concedi possunt, quo sensu venena
 communiter a tota substantia, siue virtute specifica agere asserunt;
 si tamen penitus eadem inuestigemus & occultum sumamus pro
 eo, cuius nulla omnino ratio dari queat, ratum est atque certum,
 venena agere manifestis atque inuestigabilibus, intellectui notis,
 qualitatibus. Hinc notanter Scaliger, loco citato, qualitas hæc di-
 cta, ait, cum multum absit a sensibus, sola ratione comprehendi
 potest; (loquitur vero de remediis venenorum tota substantia
 agentium) sed in huius cognitionem perueniemus per vestigia
 tertiæ, scilicet qualitatis, seu ad normam manifestarum.*

2. *Venena sine dubio subruere principia vitalia, quorum nexu
 indissolubili vita propagatur, violenter vero destructo sufflami-*

R r

natur

naturæ. Neque enim ulla ratio dari alia potest tam citæ *venæ* & immutationis, præcipue cum omnia id testentur phænomena, unde merito causa talismodi vniuersali *vis* adscribitur, in qua omnia adeo conueniant, licet admodum diuerſa.

3. *Pollere venena, sale, sulphure & mercurio, machina humana, peregrina & destructoria.* Id vero est tota illa substantia, occulta qualitas, textura nempe & modus mixtionis. Vti enim particulae alimentorum sunt benignæ, familiares & subiugabiles, similes, saltem a posterioribus medicamentorum diuersæ, vt alium statim alterando vel purgando inducere queant; ita venenorum aduersa in interuentionem partium spirantes.

4. *Esse eadem vel CORROSIVA, vel FERMENTATIVA, vel VAPOROSA, vel MIXTA.* In his quippe effectibus vel qualitibus *vis venenorum in genere consistit*, CORROSIVA si fuerit, ventriculo, escharam & *venæ* inducunt, unde parte ad vitam absolute necessaria destructa, necessum est machinam ipsam subruere & principia vitalia destrui. FERMENTATIVA quæ sunt, motum partium eumque vel absolute lethalem, vel summe tamen periculofum inducunt, unde calor febrilis, æstus, deliria. VAPOROSA spiritus obnubilant, suffocant, destruunt. Adeoque *corrosiva solidis, fermentativa humidis, vaporosa spirituosissimis sunt hostica, mixta vniuersis.* Quæ vero de his non participant, vt pix assumpta & plurima alia inter venena vulgo relata, inter venena tantum per accidens talia & improprie dicta referenda fuerint.

5. *Venena mineralia, & ium matum & arsenicum eiusque species, agere sola potissimum corrosiuitate.* Hæc ipsa *venæ*, vt *apocis* sanguinis & feri destructionem inducit, secundo quoque fermentatione peregrina & spirituum turbatione consequente. Hinc si statim revomantur, delicatiori archetensu & robore, non nocent. Hinc in ventriculū plenum, vel pinguibus præsumis ingesta minus necant, faciliori vomitu consequente, & acrimonia obtusa. Hinc qui mortui sunt ab horum usu, siue incauto, siue malitioso, ventriculū & intestina sphacelata & erofa exhibuerunt, quod ipsi in cane obseruauimus. Par ratio est aquæ fortis, butyri antimonii &c. Patet id ipsum quoque ex

analyſi

analogiæ: \ominus trati, neque enim \ominus us vitius, nec \ominus , nec \ominus , nec \ominus lum, quibuscum sublimatur, est venenum, sed sola textura inde emergens, quæ iterum imputata, per additionem in viui & sublimationem, in \ominus io dulci, eadem quoque venenositas emoritur. Neque mirandum est, hinc ardorem stomachi, conuulsiones, huores, tumores & alia symptomata ab his oriri, de quibus videantur Practici. Sic & \ominus corrosiuitate & caustica vi ablata innoxium est, vel foliis magnetis \ominus olis exemplo.

6. *Venena animalia* (loquimur vero de vniuersalibus magis) agere potissimum vi fermentatiua peregrina; siue viperæ morsus exempli loco sit præcipue; seu canis rabidi, seu alia consimilia. Hinc cum salua talismodi sal peregrinum, irato cum primis animali, in vulneratam partem illatum, mox serum & sanguinem immutat, vt corruptantur, *sziv*, fermentationem, *sziv* patientur, facta hinc, recursu ad cor, communicatione, etiam reliquam massam sanguineam mox inficiendo. Par ratio est ictus cum aculeo scorpionis, morsus aranei & similibus. Hinc facta statim exsuctione vel destructione fermenti huius peregrini, vel non nocet plane, vel saltem citius debellari potest. Curauimus aliquando puerum a cane rabido demorsum *r.* dato intrinsecus bezoardico volatili, *z.* exterius vulnere cum ruta, theriaca & aceto eloto, felicissimo cura successu. Hinc ligaturæ etiam locum habent. Verbo, omnia *sziv* festantur de inducta fermentatione præternaturali. Hinc etiam si ictus apum, vel vespe excipiatur vngue, & hinc gustetur, salinum talismodi quid manifeste deprehendi potest.

7. *Venena vegetabilia* potissimum agere vaporositate peregrina. Quatenus sulphure v. g. impuro, mucilaginoso, neruis inimico pollent. Hinc Hyostyamum, seu eius semen, imaginationem dislocasse obseruauit in cauidico Helmont. lib. *demens idea* p. m. 224. ipsamque *ibidem* p. 225. exoticam phantasiam imprimere asserit, quod itidem in puella obseruauimus obseruatione 21. ann. II. *Ephemerid. German.* consignata. Sic napellus, verbis eiusdem, suam furoris in nobis imaginem communicat, de cuius *sziv* ab assumptione euenientibus, vt & de arseni-

co studio experimentandi propinato, videri meretur. *Cornarius*
hisor. admir. 12. §. 13. pag. 41. §. segg. A 3j. pulueris napelli, pe-
 ctoris angustia, ventriculi dolor, oculorum obtenebratio, ver-
 tiginosa, pulsus immutatus, paulo post etiam delirium accidit,
 vt in folio lacero alte cecinerit æger. Legi hanc in rem quoque
 seorsim meretur *L. I. Wepferus libro historia & noxe cicuta aqua-*
rica inscriptio, & I. M. Faber in Strychnamania, tractatibus curio-
 sis. Sic & crocus risu scribitur interimere, risu vero stultorum
 est. Par ratio est opii ipsius, aliorumque, quæ vaporositate
 sua spiritus turbant & nocent.

8. *Venenum in corpore genitum in febribus malignis esse fermenta-*
tionis peregrina solem, sepe tamen non tam a priori, quam post-
eriori factum. Quando enim vel ob aeris austrinum frigidiorē
 ve statum, ob errores diæta, vel contagium quoque leges pro-
 portionis sanguinis & feri violantur enormius, consistentia,
 motu & calore læsis, periculum ruinæ subit machina, peregrino
 inducto æstu, variis cum effectibus sinisteris. Ingrimis sal vo-
 latilius redditum, rarefaciens sulphur, sero diluente excusso, fe-
 rociens hinc & quassans corpus accusari meretur. *Vnde san-*
guis emissus rutilans, cinnabarinus, sero quasi incoctus visitur,
 quo de alibi latius.

9. *Venenum pestis, solo contagio propagandum & illatum, singu-*
la coniunctim possidere. Non in aeris corruptione, præterquam
 particulari, consistit id ipsum, neque a priori æque, vnde primi-
 tus emergat, cognitum est; a posteriori vero optime. Est nem-
 pe venenum hoc corporeum, seminale, calore nativo expansi-
 vum, sui multiplicatiuum, humorum corruptiuum & principio-
 rum vitalium destructiuum. Corrosiuum esse demonstrant sa-
 tis carbunculi & pustulæ quasi ab ambustione factæ, dysente-
 ria, pleuritis, cardialgia, aliæque coniunctæ, Fementatiuum,
 febris, bubones, anxietates &c. Vaporosum, deliria, sopores,
 vertigo, ipsos sanos quoque impetens eadem domo versantes.
 Eminent tamen tanquam magis actiua vis corrosiua, vnde reli-
 qua quasi obscurat, & eadem potissimum necat, si v. g. ventri-
 culus fuerit carbunculo affectus, si mictus cruentus accedat, si hæmor-

hæmorrhagiæ; variat etiam effectus hic ratione recipientium subiectorum. Hinc clavis patet, quare tam subito internecionem inferat pestis; quare nullum remedium specificum & appropriatum, idque certum & infallibile, quod communiter deliderant, detur; quidque sit sentiendum de variis hypothefibus de veneno pestilenti hodie agitari solitis. Pigrum id & lentum est, omnisque præcautio hinc fieri debet, ne in actum deducatur; ne hauriatur, vel haustum mature profligatur, ne nidum sibi pareat, cum pernicie certa corporis. * Omnia, vno verbo, sic velut pansa patent *Φαυδύσβα*.

10. Venena particularia magis esse subiugabilia, minusque vincula vitalia destructum iri. Noxia quidem sunt, unde venena audiunt quoque; attamen non toti æque secreta ab archæo vitæ, seu superiore, huc illuc. Satius enim est hanc illam partem ladi, quam totam machinam subire periculum lethi. Sic *cantharides*, sale volatili acriori constantes, inficiunt non tam ventriculum, acriora etiam exterius ulcerantia & rubefacientia, allia, *sinapi*, *lepidium ferre adsuatum*, quam expansis salinis particulis suis ferum, unde excretioni destinatum in tubulis renum, ardorem delicatioribus longe partibus insupportabilem conciliant. Par ratio est *leporis marini*, de quo cum minus constet nobis, pluribus dicere non licet, a posteriori tamen exulceratio decantata id probat satis.

11. Vbi virus, ibi virtutem deprobare licere. Præstat enim ex venenorum quoque doctrina alios depromere usus. Neque enim solum utilissima est, tum ut venena cognoscantur, cognitaque vitentur, tum ut infecti melius & rectius curari valeant; verum quoque ut cognita virulentia virtutem, quam natura illa condidit, noscamus. In genere enim virtuosa esse & potentia ex effectu patet satis; quod si ad leges temperamenti humani redigere mitigareque illa pergamus, pro vinculis vitalibus roborandis facient, quæ contra ea destinata videbantur. Exemplo sint vegetabilia plurima, ut *cicuta*, v. g. *opium*, *crocus*, *semen hyoscyami*, & alia, ut *arsenicum*, *araneas*, & alia nos laudemus.